

Kultura starověkého Blízkého východu 2

(KBS/KSBV2)

Kateřina Šašková, LS 2015

CHRÁMY A KULTICKÝ KALENDÁŘ

CHRÁM

- * *chrámový okrsek* s *chrámem* nejvyššího městského božstva - centrum každého mezopotamského města
- * *chrám* - „*dům boha XY*“ (sum. **E₂**, akk. **bītu**)
 - ⇒ např. **bīt Nabû** - „*dům/chrám boha Nabûa*“
- * pouze na základě archeologických pramenů je **problém určit**, která budova byla chrámem
 - ⇒ sakrální i profánní stavby měly **podobné dispozice**
 - ⇒ **kultovní stavby** byly ve větší **čistotě**
 - ⇒ větší jistota od **pozdního období kultury urucké** (asi 3500-3200 př. n. l.)

CHRÁM

typy budov

* Eridu

⇒ malá **obdélníková** svatyně s jediným obětištěm

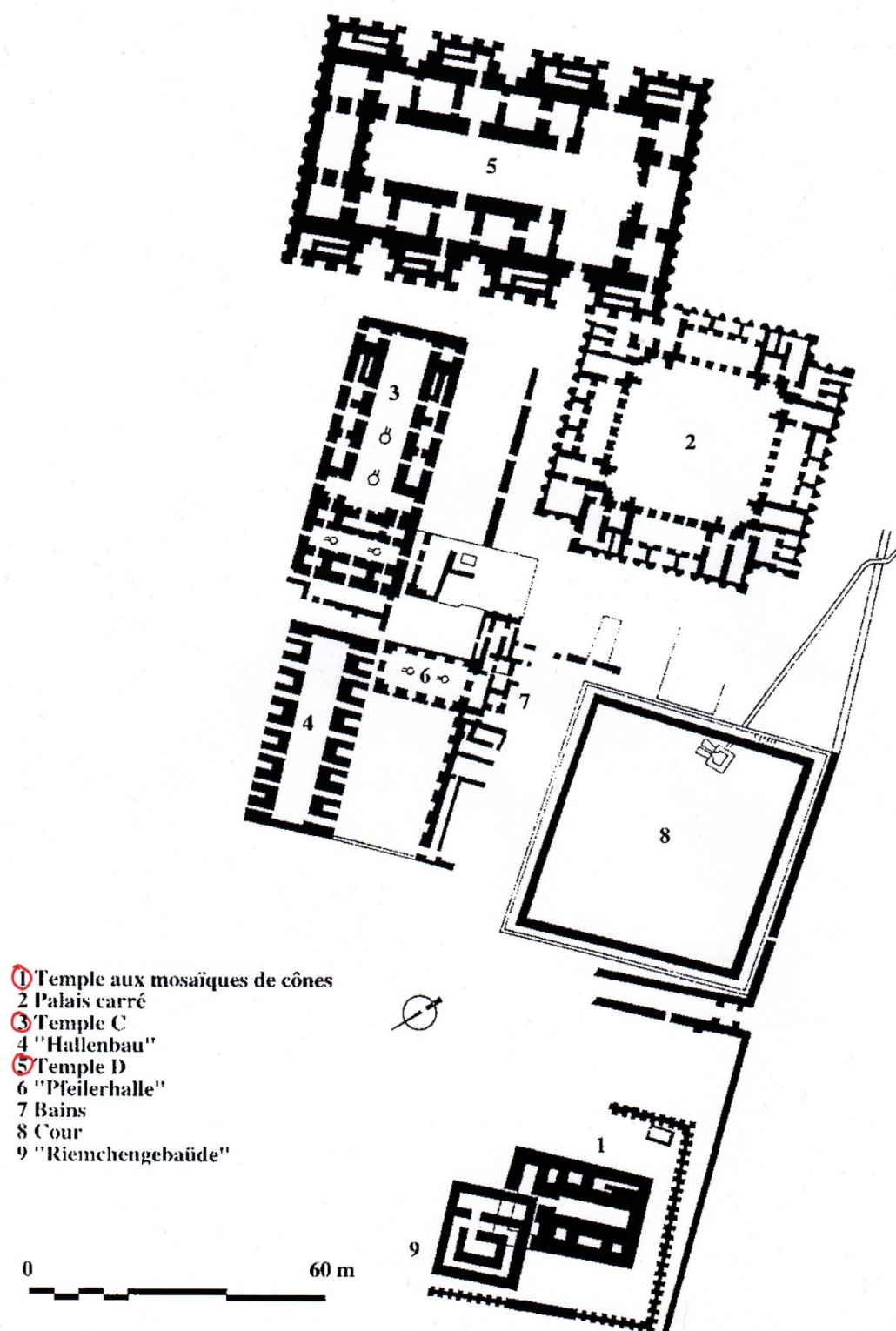
* Uruk

⇒ **trojlodní stavba**

* Chafádží

⇒ **oválný chrám**

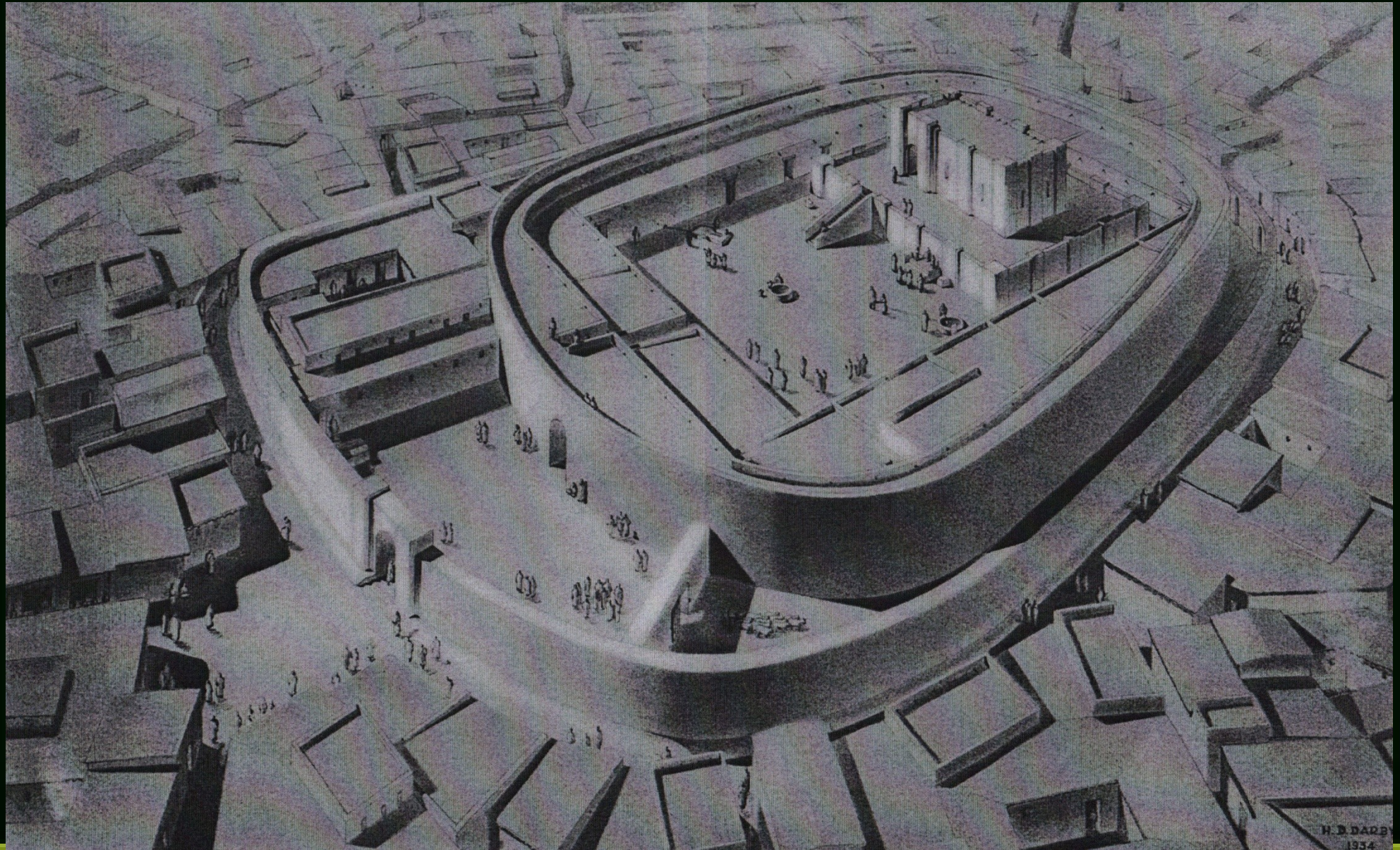
Eanna v Uruku

CHRÁM

typy budov

* **Chafádží** ⇒ *oválný chrám*

CHRÁM

typy budov

* Tell al-Ubaid

⇒ *oválný chrám*

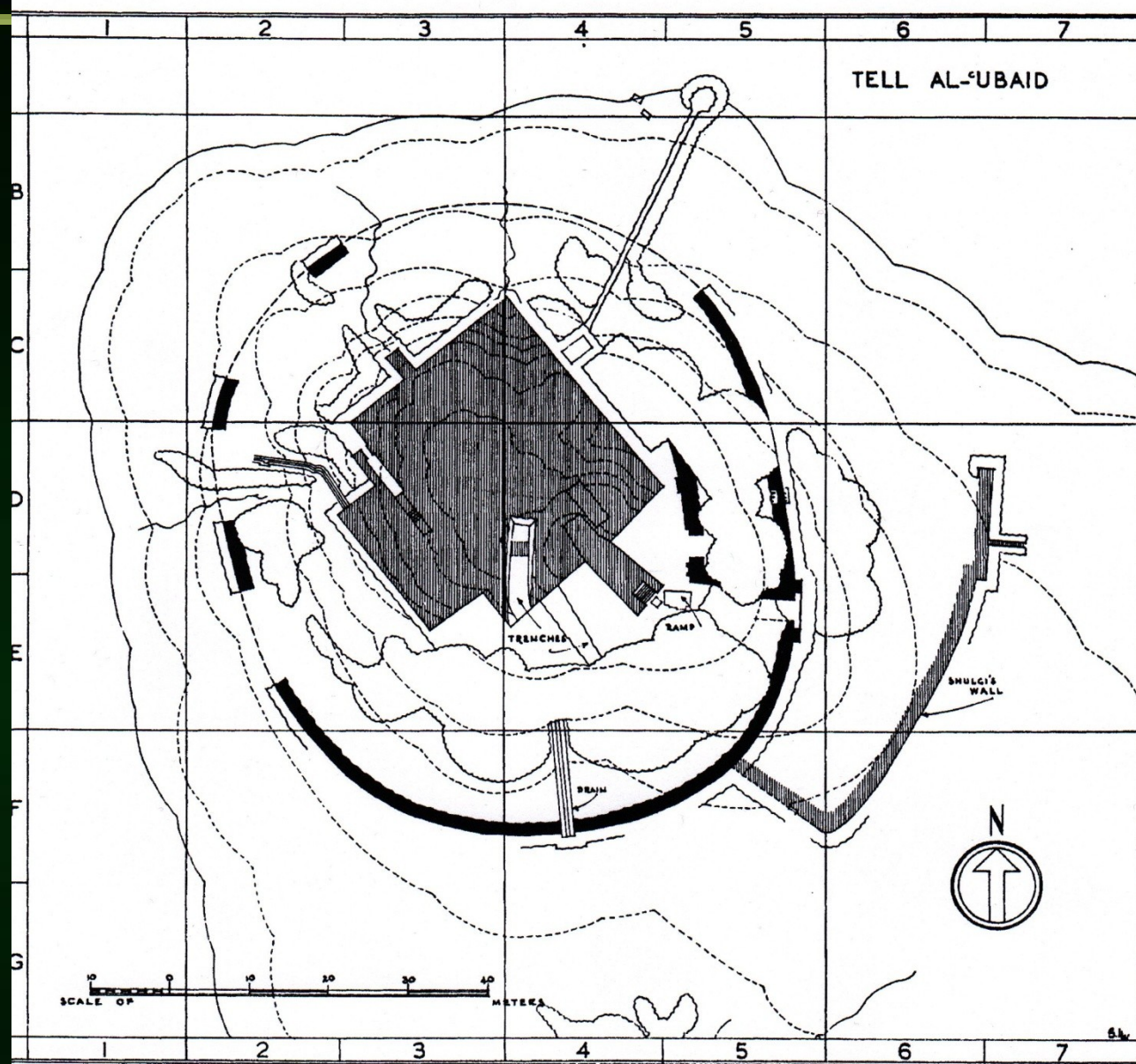

FIG. 124.—THE OVAL INCLOSURE WITH TEMPLE PLATFORM AT AL-UBAID. SCALE, 1:800

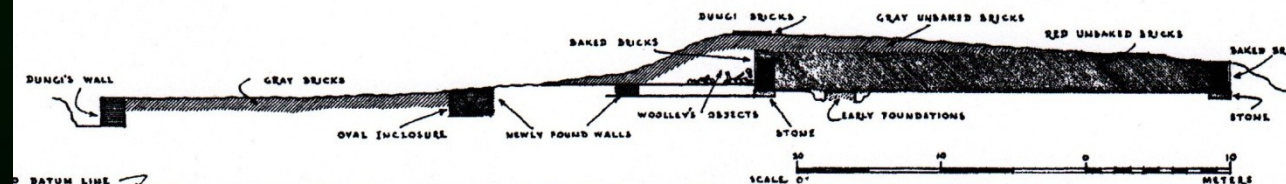

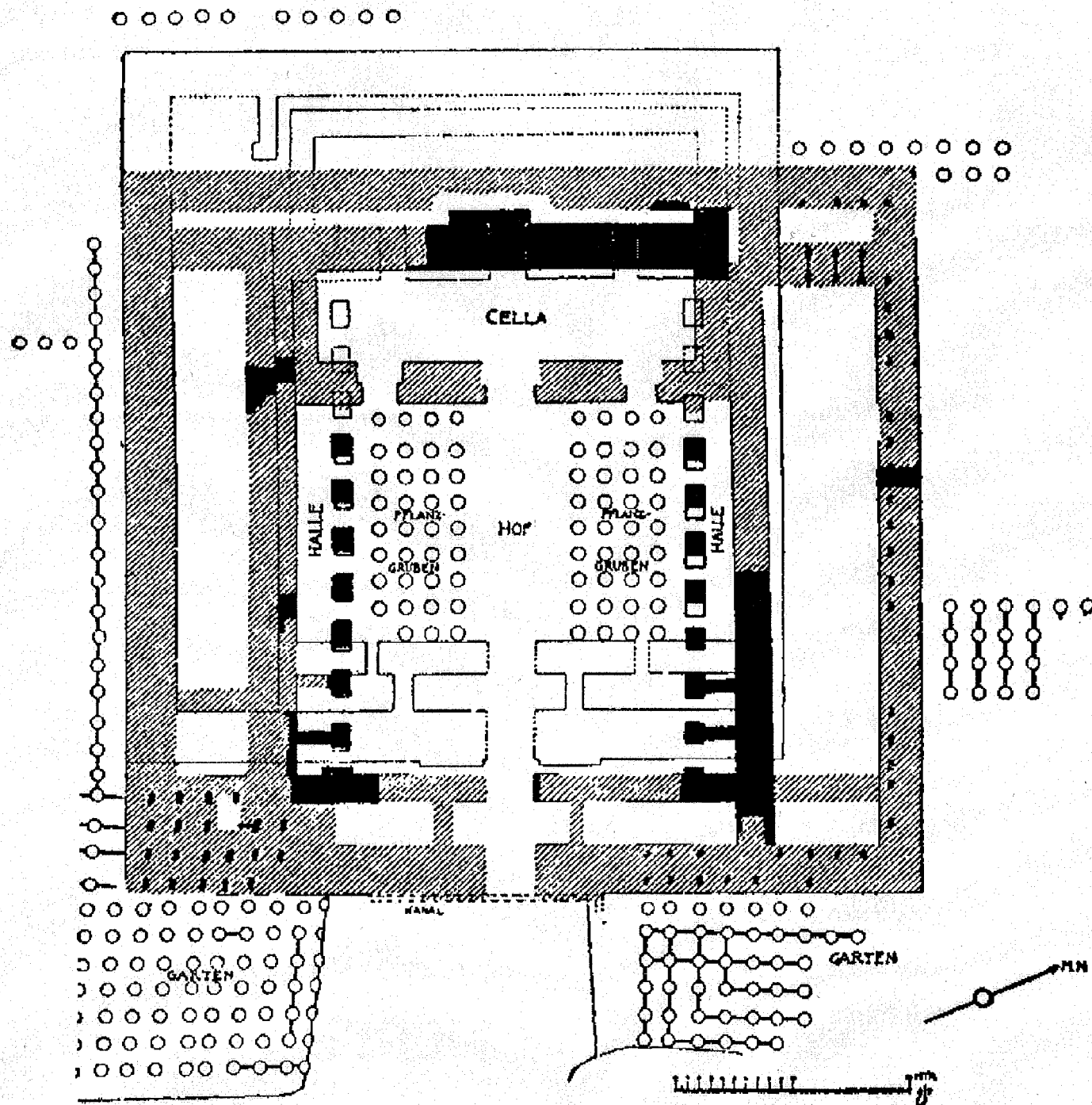
FIG. 125.—SECTION THROUGH THE OVAL INCLOSURE AND THE TEMPLE PLATFORM AT AL-UBAID. SCALE, 1:500

CHRÁM

typy budov

* od období vlády
III. dynastie z Uru

⇒ chrám téměř
čtvercového
půdorysu

Plán bīt akīti.

ZIKKURRATY

* *první* po roce **3000 př. n. l.**

⇒ vznikly zřejmě navršením několika teras na sebe

* vláda **III. dynastie z Uru** (konec 3. tis. př. n. l.) - téměř **normativní prvek** chrámových komplexů

* později běžná architektonická součást chrámových okrsků

⇒ místo malty často **asfalt**

⇒ po několika vrstvách cihel **vrstva rákosu**

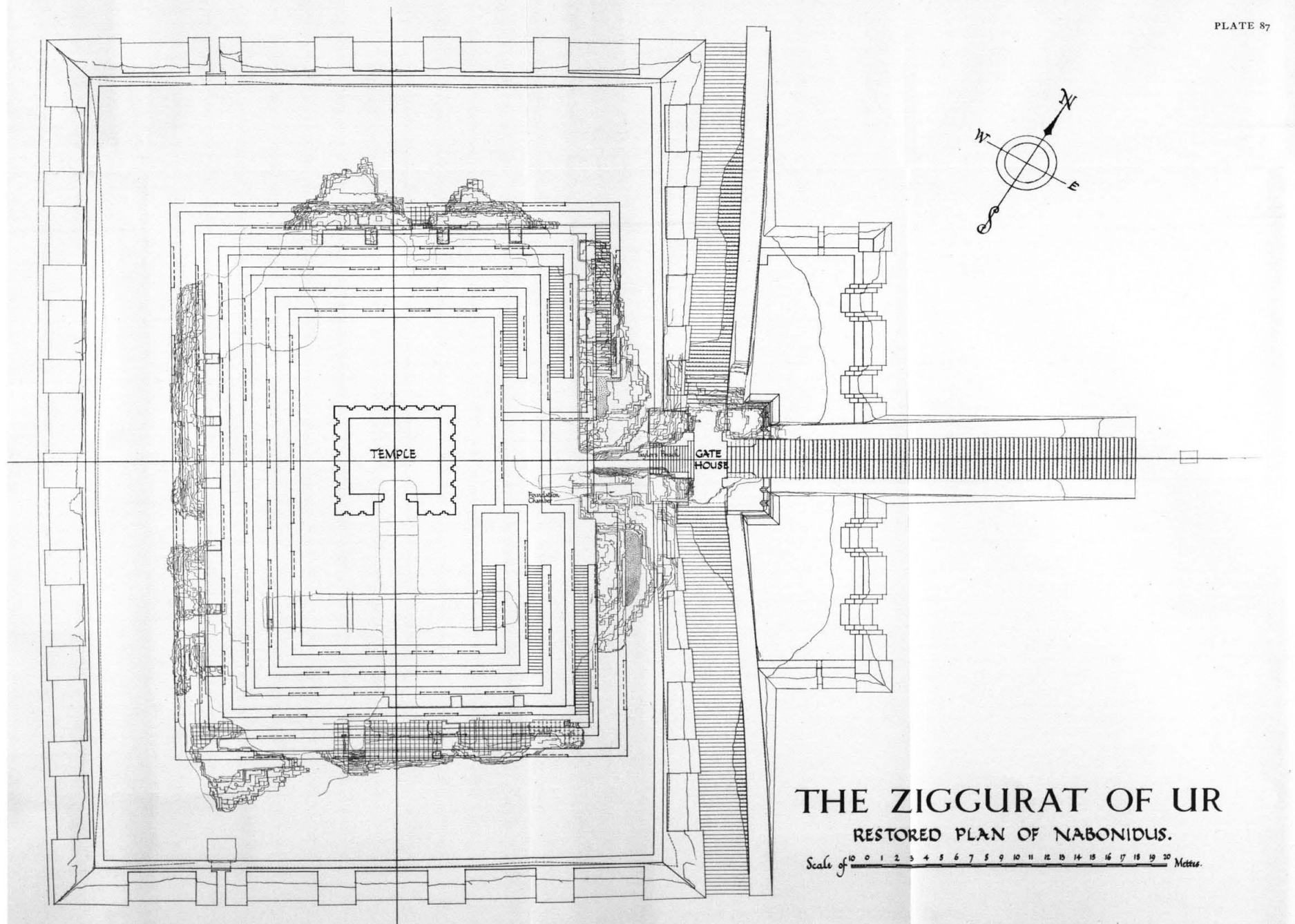
⇒ pozůstatky v **Dūr-Kurigalzu, Uru, Uruku** nebo **Aššuru**

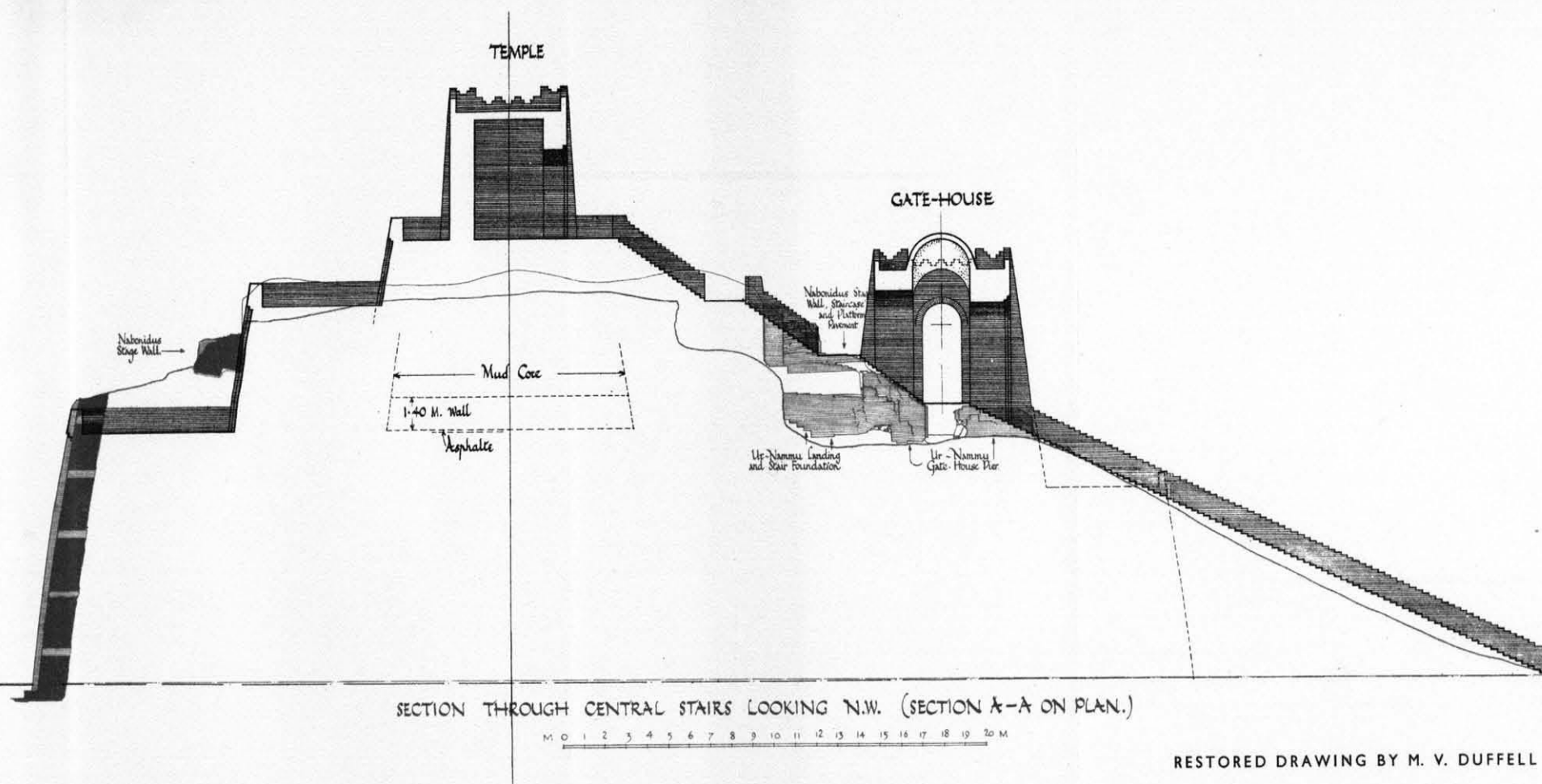
zikkurrať v Dŭr-Kurigalzu

Sînûv zikkurat v Uru

Ŝîŭv zikkurrať v Uru

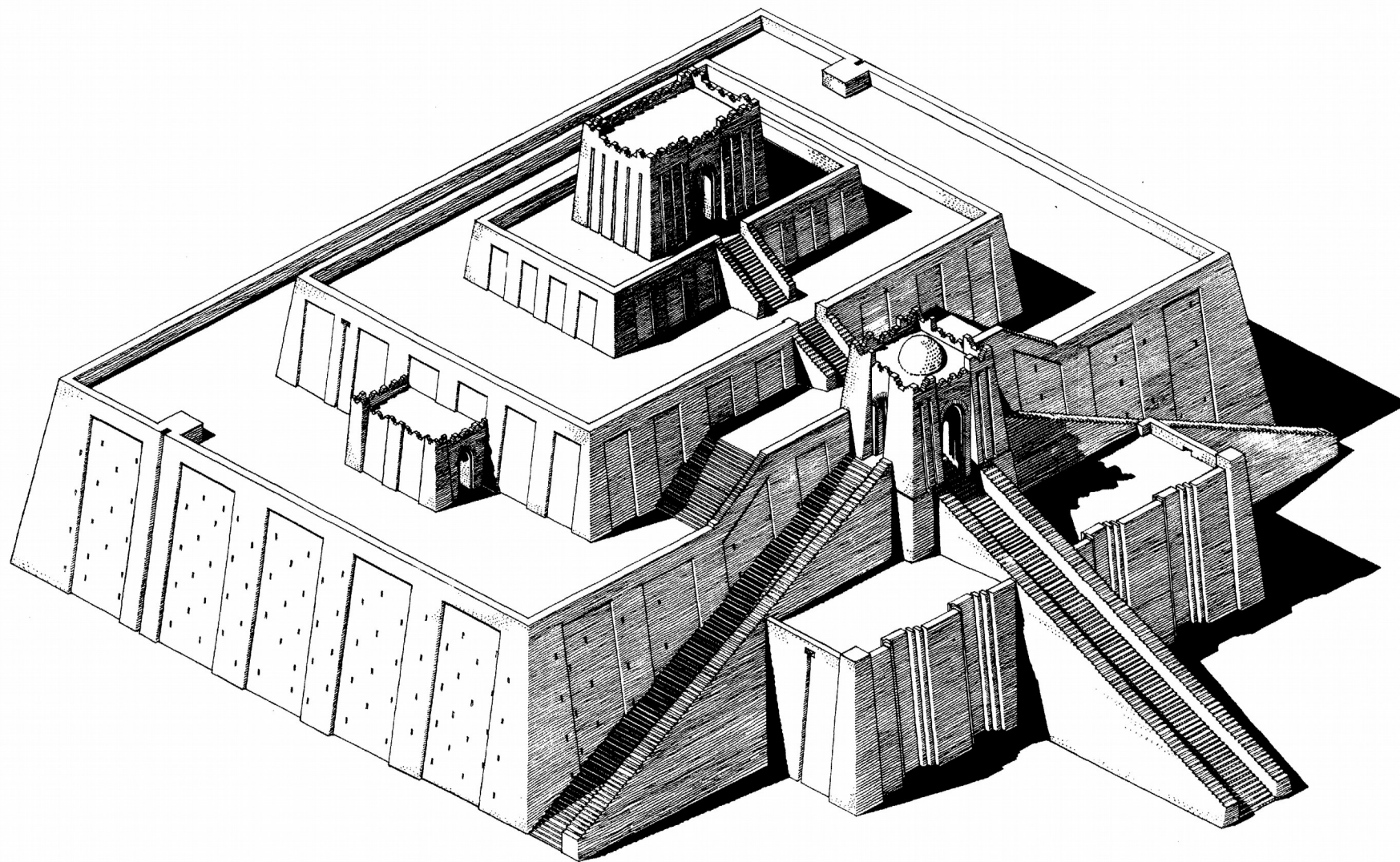
THE ZIGGURAT OF UR

THE BUILDING OF UR-NAMMU, RESTORED

Šînũv zikkurrať v Uru

THE ZIGGURAT OF UR-NAMMU RESTORED.

ISOMETRIC PROJECTION

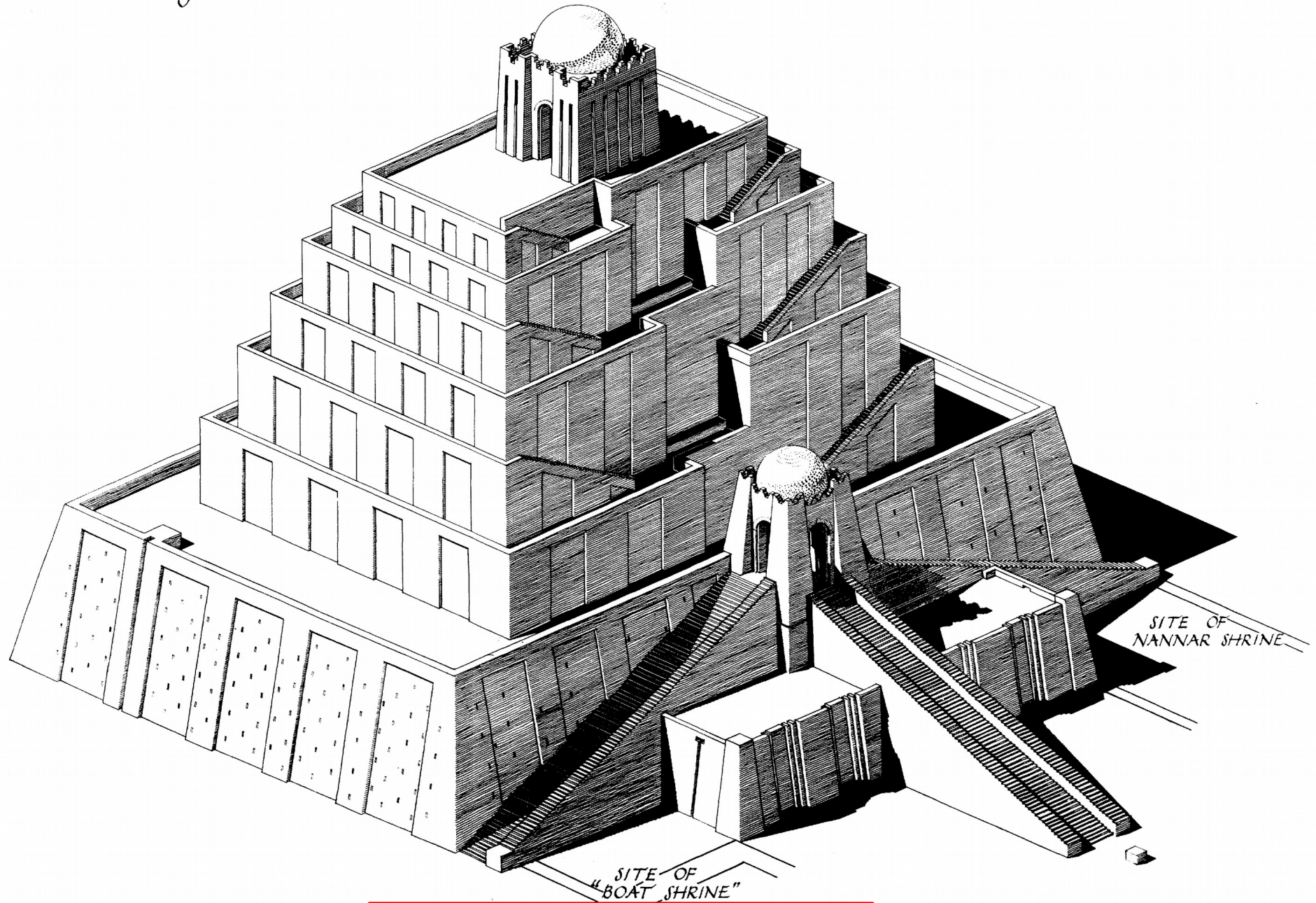
Scale of 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 5

Sînûv zikkurraṭ v Uru

60 70 metres.

THE ZIGGURAT OF NABONIDUS RESTORED.

ISOMETRIC PROJECTION

Scale of 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1 0 5

Sînûv zikkurraṭ v Uru

60 70 metres.

CHRÁM

* chrámy tvořily celý *komplex budov*

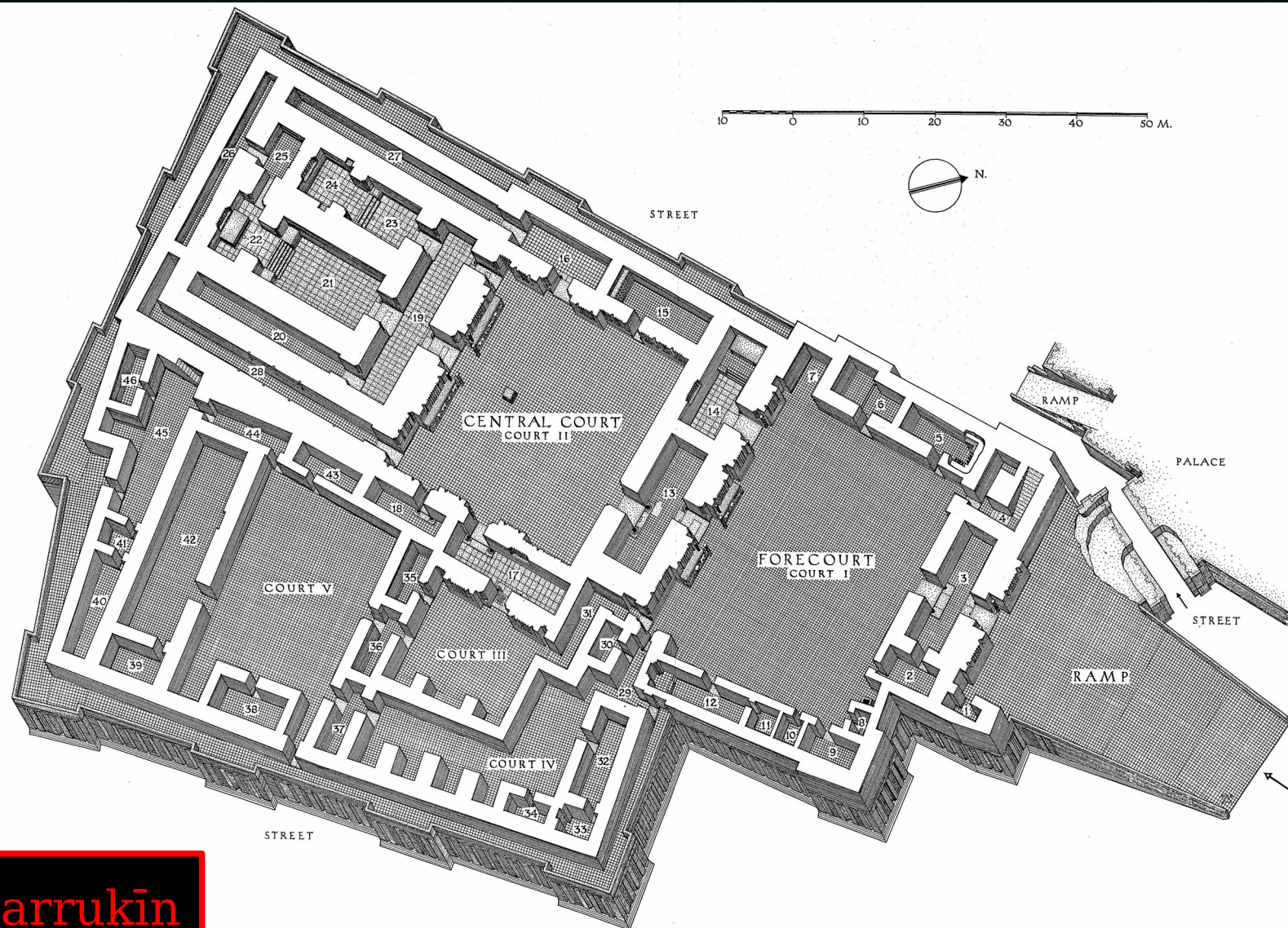
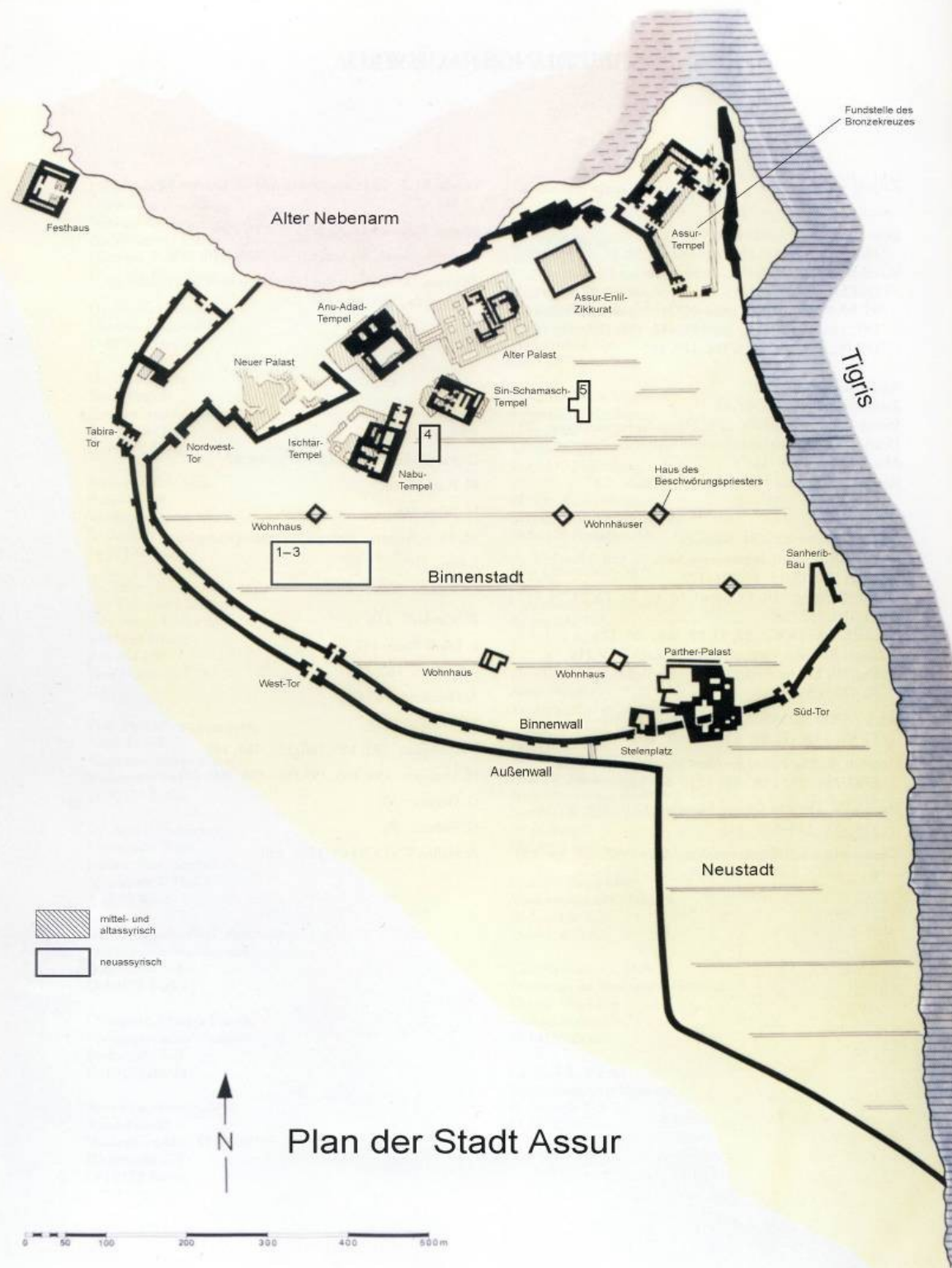

PLATE 79

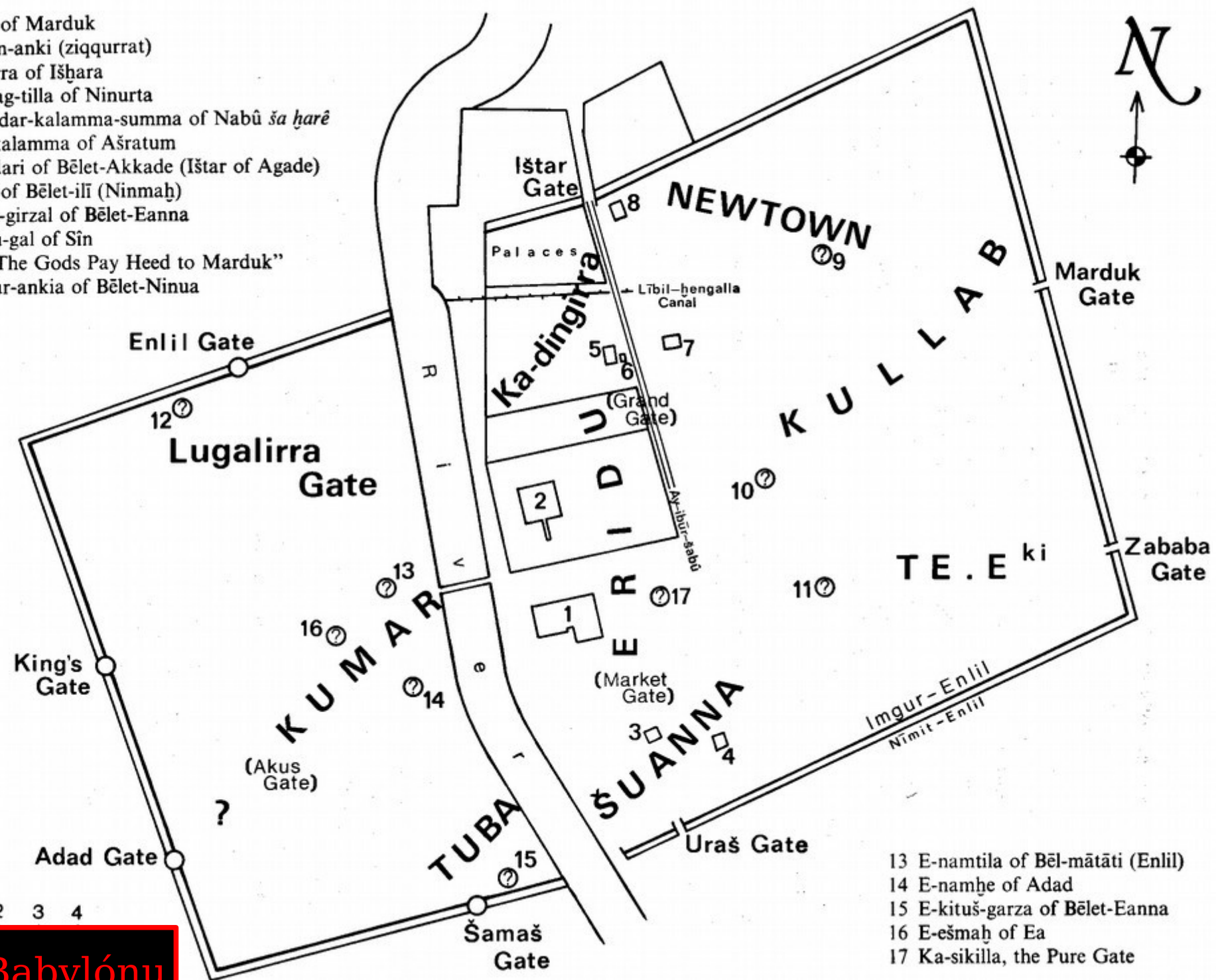
Dūr-Šarrukīn

THE NABU TEMPLE. ISOMETRIC PLAN. SCALE, 3:1000

plán Aššuru

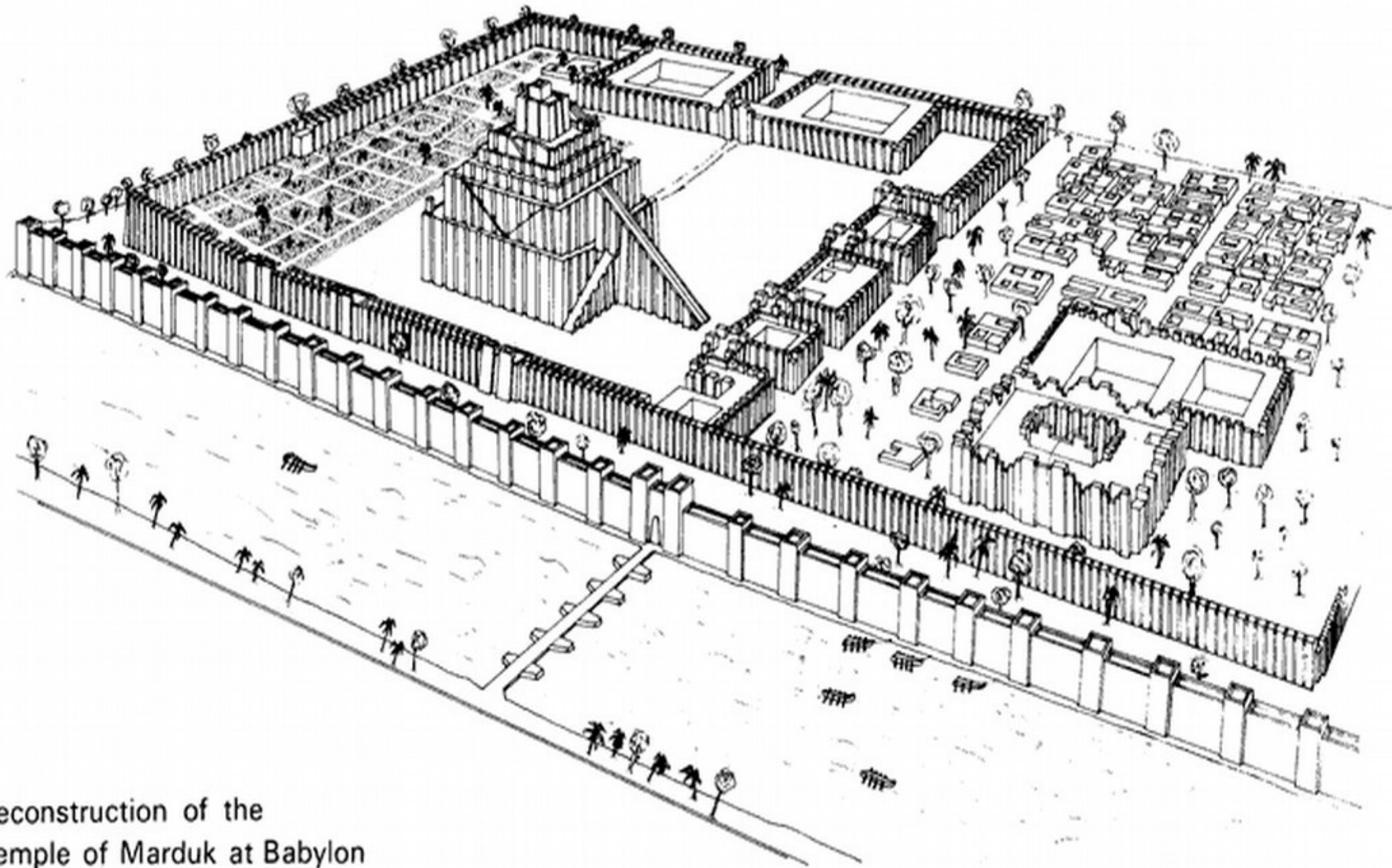
- 1 E-sagil of Marduk
- 2 E-temen-anki (ziqurrat)
- 3 E-šasurra of Išhara
- 4 E-ḥursag-tilla of Ninurta
- 5 E-niggidar-kalamma-summa of Nabû ša ḥarē
- 6 E-ḥili-kalamma of Ašratum
- 7 E-mašdari of Bēlet-Akkade (Ištar of Agade)
- 8 E-maḥ of Bēlet-ilī (Ninmah)
- 9 E-kituš-girzal of Bēlet-Eanna
- 10 E-gišnu-gal of Sîn
- 11 Dais "The Gods Pay Heed to Marduk"
- 12 E-gišhur-ankia of Bēlet-Ninua

- 13 E-namtila of Bēl-mātāti (Enlil)
- 14 E-namḥe of Adad
- 15 E-kituš-garza of Bēlet-Eanna
- 16 E-ešmaḥ of Ea
- 17 Ka-sikilla, the Pure Gate

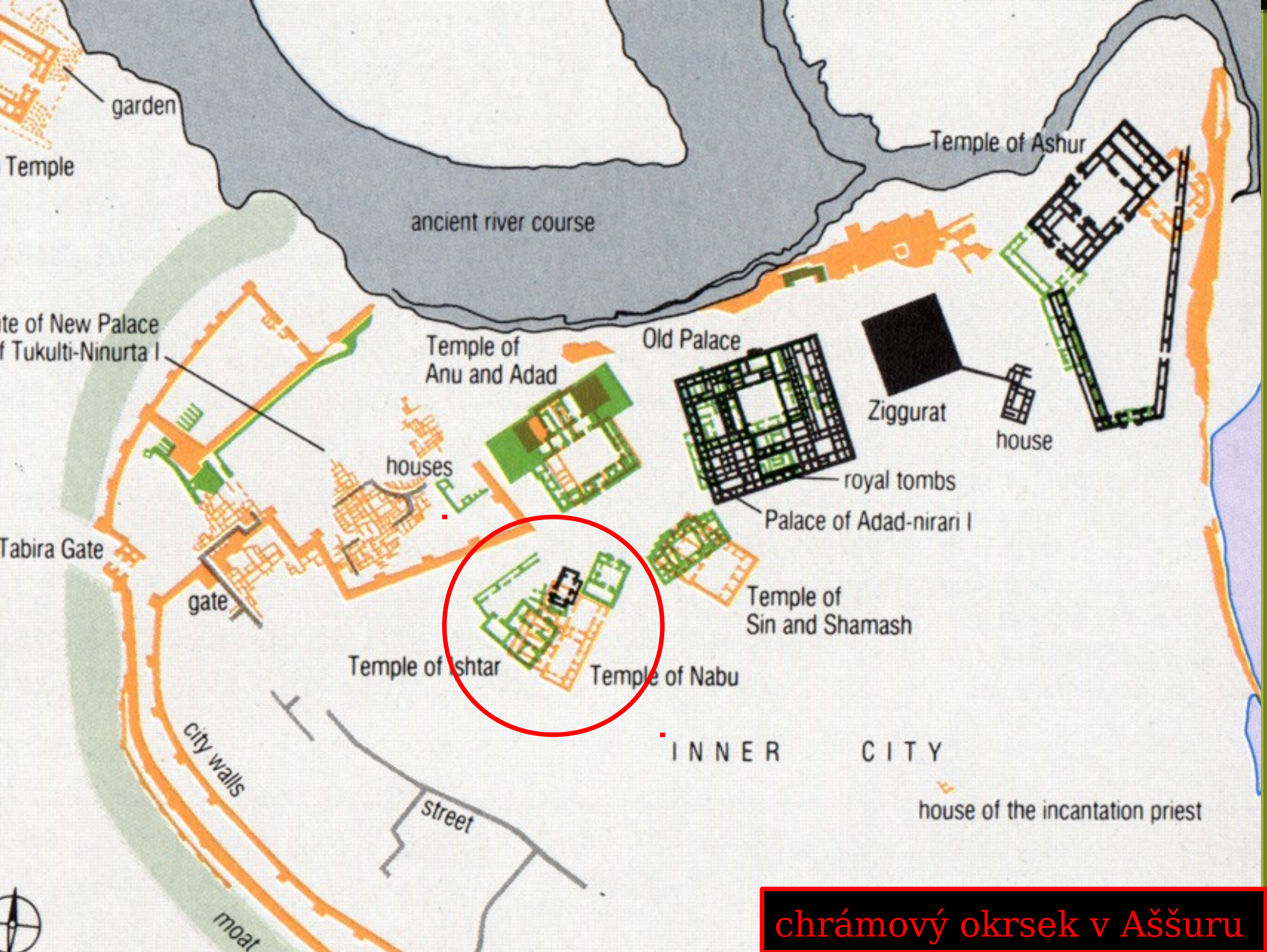
Fig. 4. Babylon in the 6th century B.C.

plán Babylónu

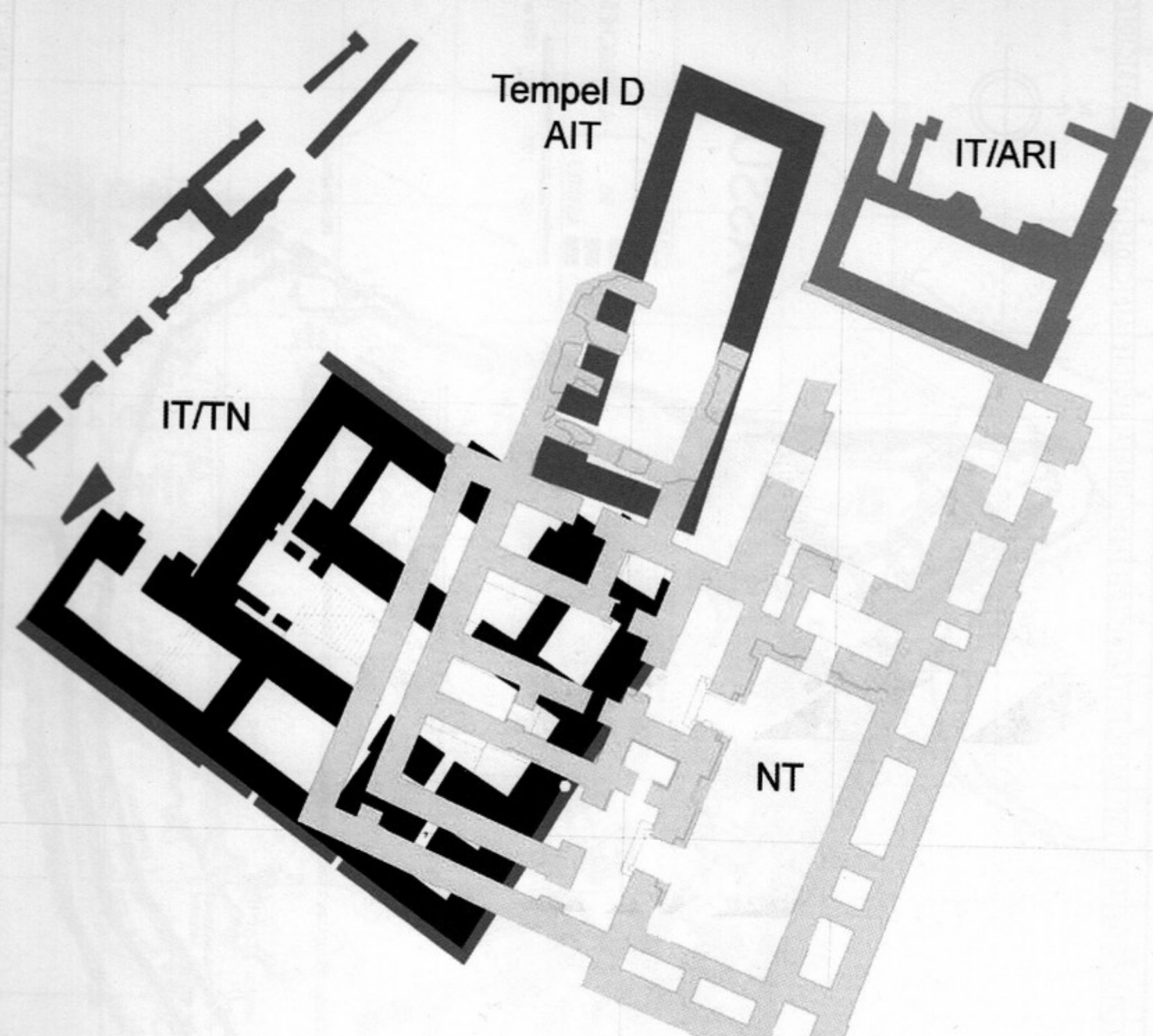

Reconstruction of the
Temple of Marduk at Babylon

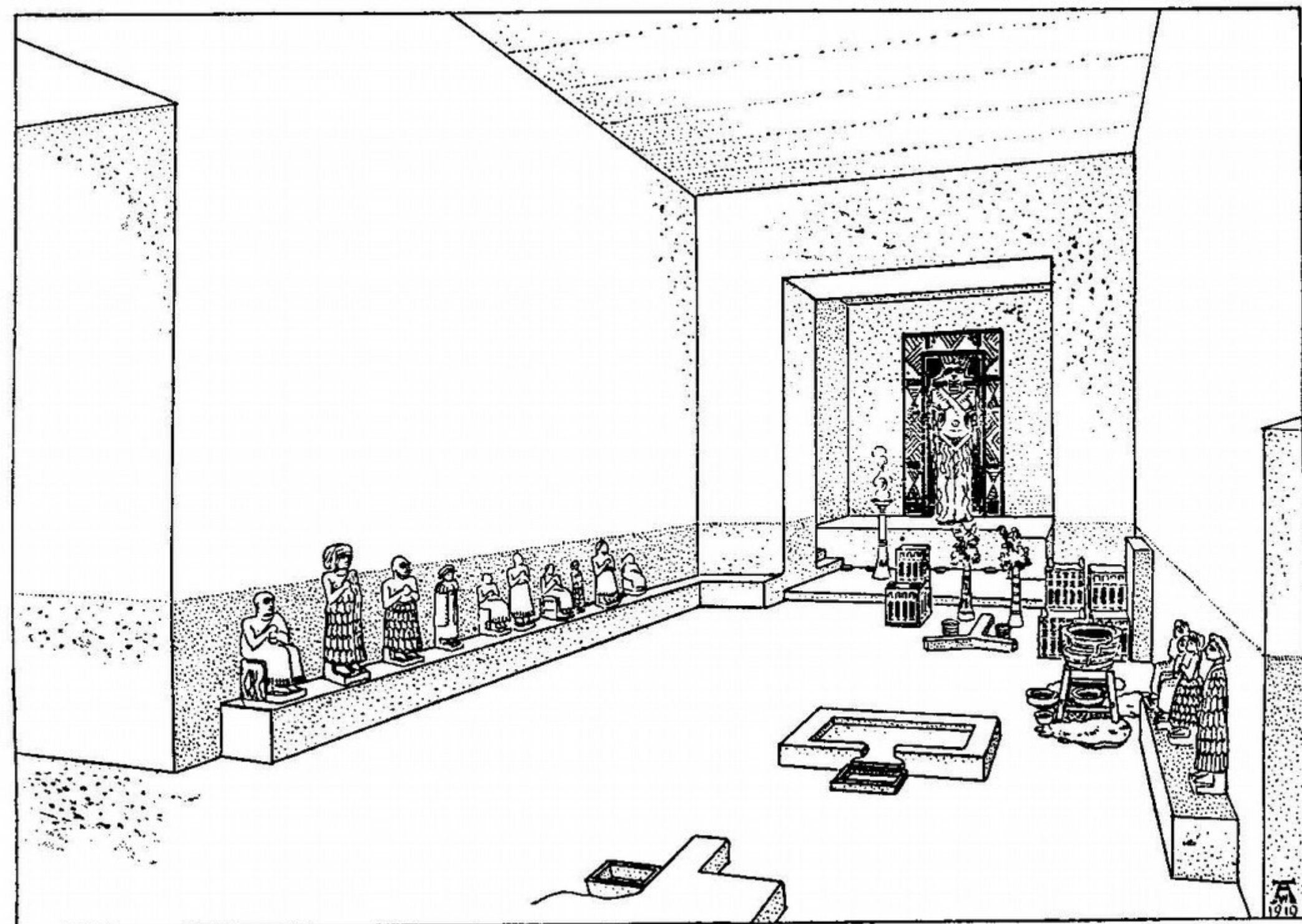
Esagila a Etemenanki

chrámový okrsek v Aššuru

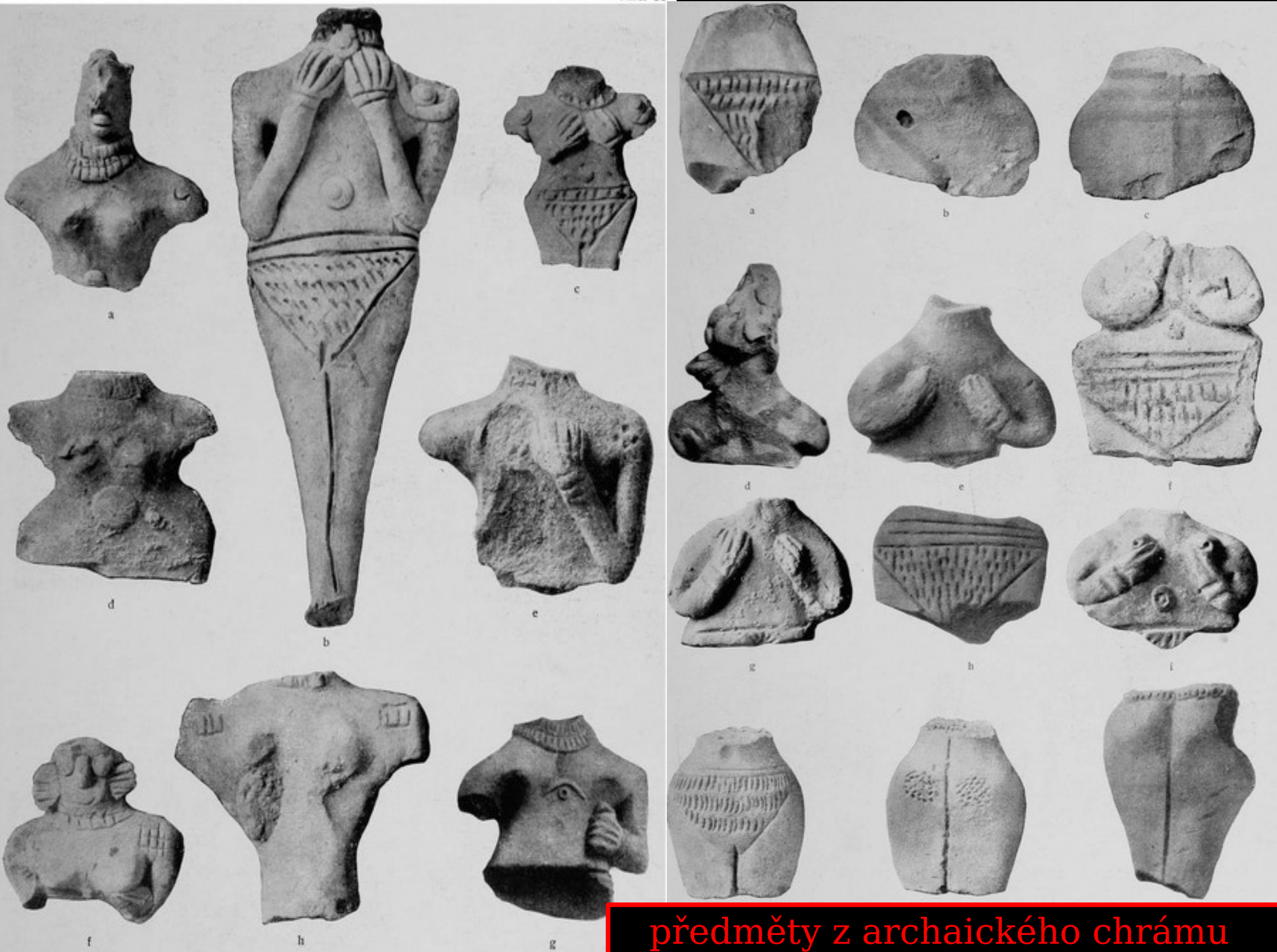
nejvýznamnější vývojové fáze Ištařina chrámu

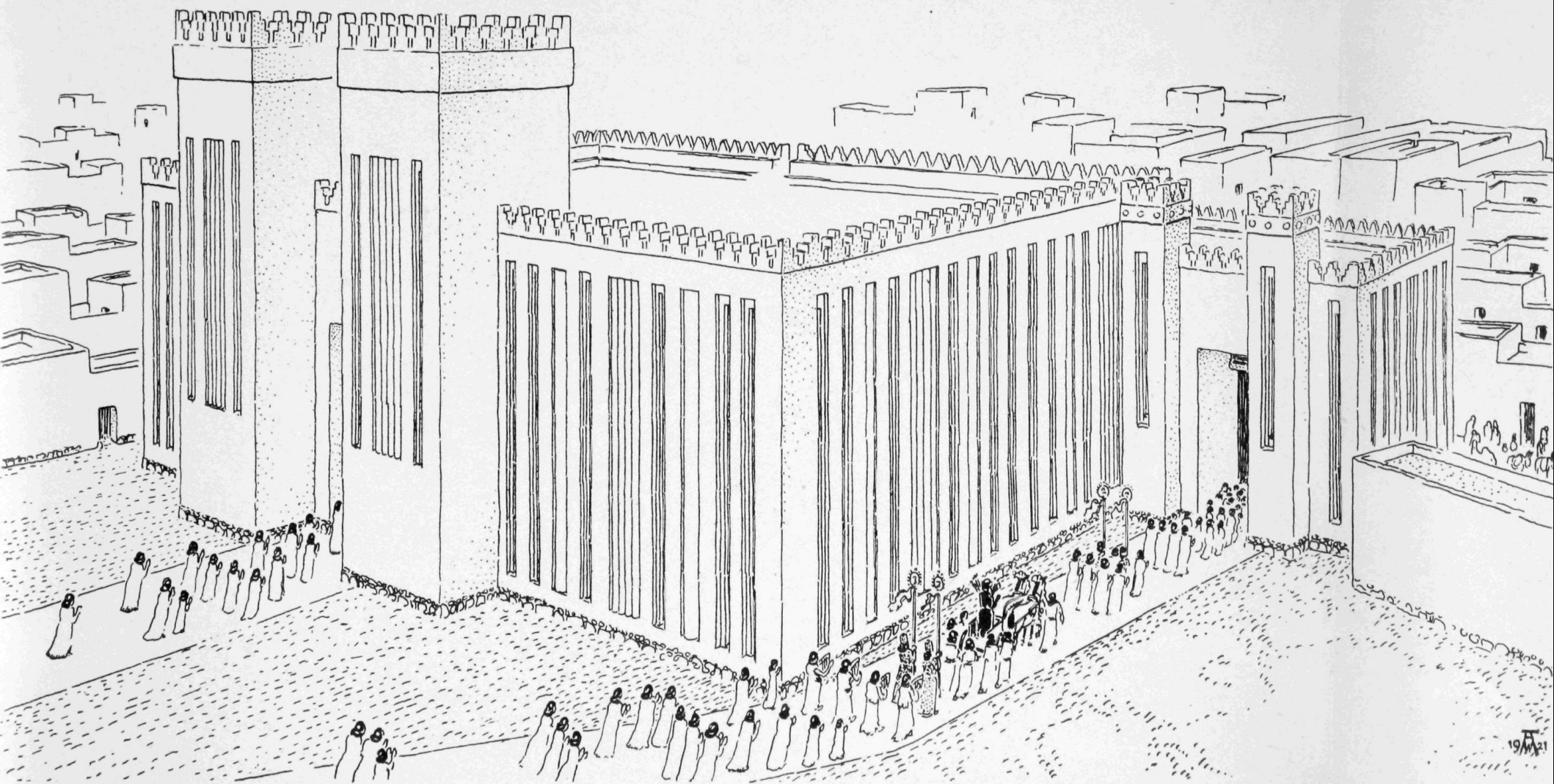
rekonstrukce svatyně (*celly*) v archaickém Ištarině chrámu v Aššuru

předměty z archaického Ištařinachrámu

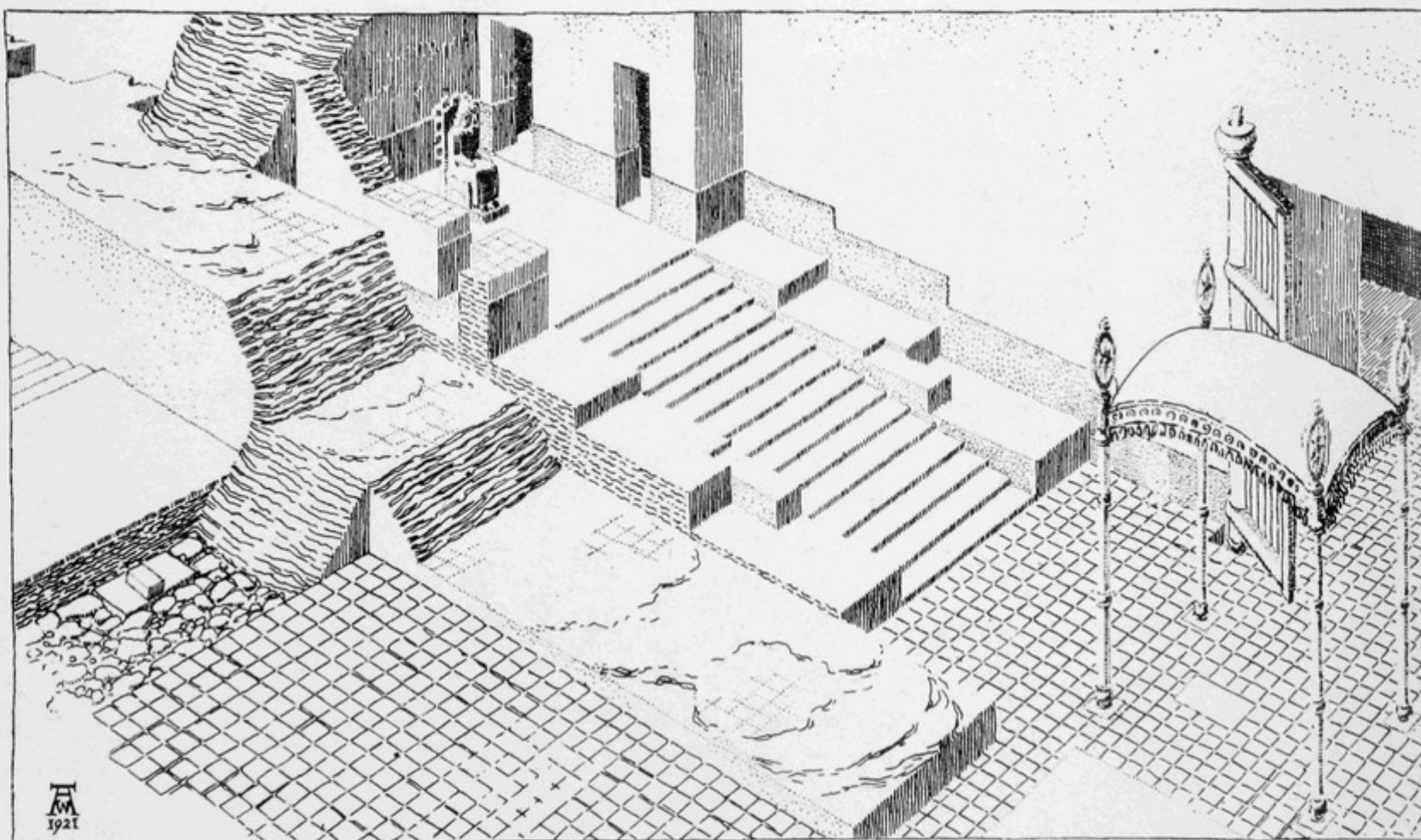
předměty z archaického chrámu

a. Wiederherstellung der Außenansicht

rekonstrukce Ištařina chrámu z období Tukultī-Ninurty I.

Postament
der Dinitu
Gründungsurkunde
des Dinitu-Tempels

Kultraum
der Ishtar
von Assur

b. Einblick in den teilweise ergänzten Kultraum der Aschuritu

TEMPEL TUKULTI-NINURTA'S I.

rekonstrukce Ištařiny *celly* z období Tukultī-Ninurty I.

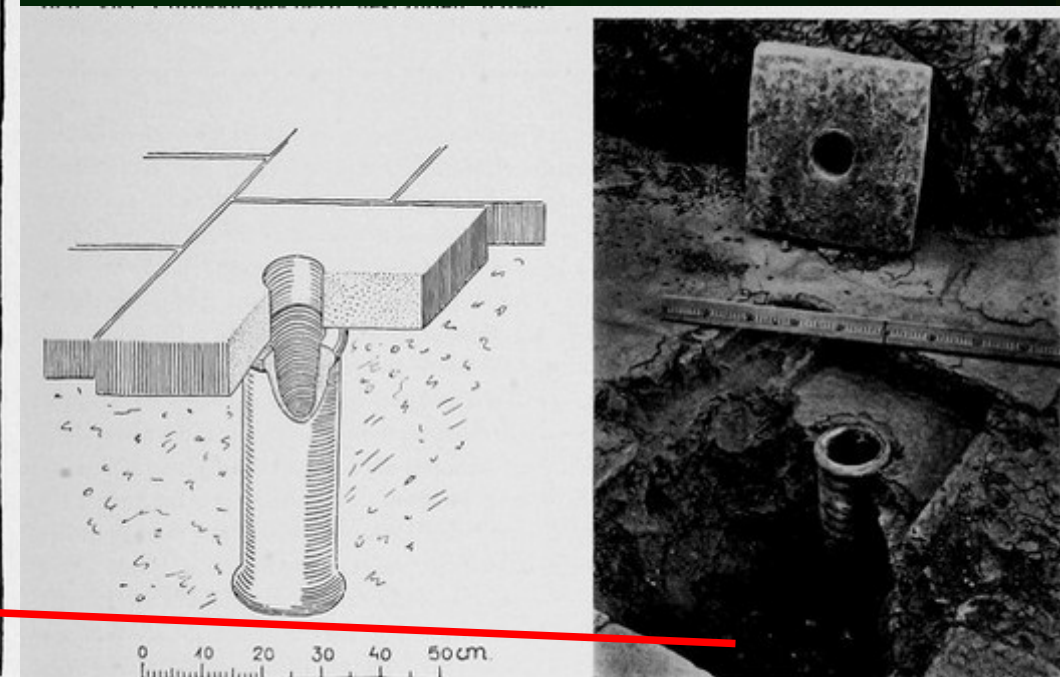
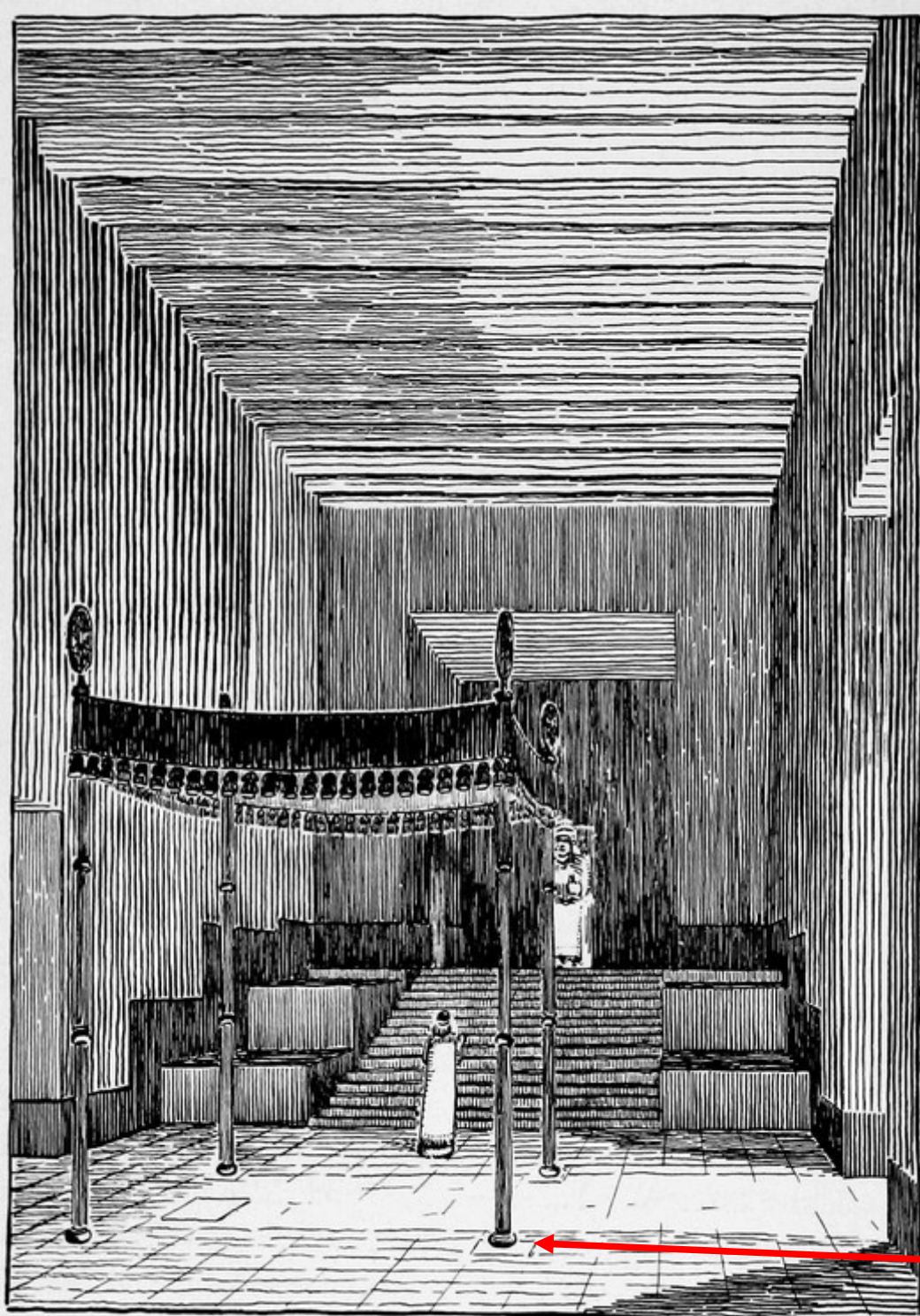

Abb.

rekonstrukce Ištařiny celly z období Tukultī-Ninurty I.

a. Ass. 6761

b. T. 22

c. T. 37

d. Ass. S 19912

e. Ass. 19914

f. T. 37

g. Ass. S 20210 a

h. Ass. S 20210 b

i. Ass. 20168

k. Ass. 20499 a
l. Ass. 20499 b

m. Ass. 14075

n. Ass. 14852 f

o. Ass. 14988

p. Ass. 14852 k 1

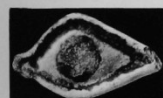
q. Ass. 14852 k 2

r. Ass. S 21468

s. Ass. 22012

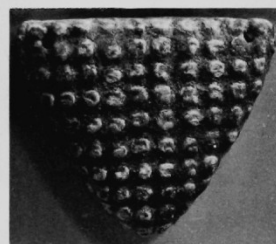
t. Ass. 20039

x. Ass. 19956

u. Ass. 14936

v. Ass. 6614

w. Ass. 20464

y. Ass. 17906

z. Ass. 20468

aa. Ass. 20258

ab. Ass. 82211 b

FRITTE-SACHEN

CHRÁMOVÝ PERSONÁL

- * *chrám* - v první řadě *centrum uctívání božstva*

- * *božstvo* - reprezentováno *sochou* či nějakým *symbolem*

 - ⇒ sochy byly oblékány, mazány olejem, pravidelně se jim předkládaly oběti složené z různých pokrmů i nápojů

- * chrám byl také významnou *ekonomickou jednotkou*

 - ⇒ odpovídající chrámový personál

KNĚŽSTVO

velekněz

* titul se *měnil* v závislosti na období a oblasti

⇒ sum. **EN** (𒂗), velekněžka **NIN** (𒊩)

⇒ akk. *ēnu* (f. *entu*), *šešgallu/urigallu*, *šangû*

* zprvu zřejmě i *světským vládcem*

⇒ v průběhu 3. tis. př. n. l. zatlačován do pouze *kultické role*

⇒ **Babylónie** - role velekněze a krále zcela oddělena

⇒ **Asýrie** - král zároveň veleknězem boha Aššura

⇒ vysoký kněz označován také jako *ērib bīti* / *ērib bīt ili*

⇒ náznak existence *kněžských rodin*

OSTATNÍ KNĚŽSTVO

- ⇒ velké množství názvů různých kněžských titulů
- ⇒ vážené osoby, patřili k nejvzdělanější vrstvě společnosti

āšipu (mašmaššu)

- * kněz ***zaklínač*** – měl zaříkáním odvracet hněv bohů

kalû

- * kněží ***naříkači***

- * ***emesal*** - forma sumerštiny v literárních a náboženských textech - používána pro osoby, které nebyly mužského pohlaví

- * nářky (hudebního nástroje) ***balaĝ*** a ***eršemma***

- * rituál ***namburbu***

OSTATNÍ PERSONÁL

nâru

- * zpěváci - výhradně akkadsky
- * zpěvačky *nârtu*

kurgarrû

- * herec kultovních her, tanečník a hudebník
- * chrámové herečky a tanečnice *kurgarrutu*

KNĚŽKY

nadītu

- * v **Sipparu**

- * vysoce postavené

- ⇒ vlastnily rozsáhlý majetek a provozovaly četné majetkové transakce

- * mohly žít v jakýchsi uzavřených klášterech ⇒ ***gagûm***

- * nesměly mít děti, ale mohly je adoptovat

etnum (velekněžky) měsíčního boha **Sîna** v **Uru**

- * **Enĥeduanna** - dcera **Sargona Akkadského**

kněžky-prostitutky

- * akk. ***kezertu***, ***ĥarimtu*** nebo ***šamĥatu***

- * zřejmě níže postavené

HOSPODÁŘSKÝ A OBSLUŽNÝ PERSONÁL

* *množství dalších osob* - funkce částečně kopírovaly složení palácového personálu

- ⇒ kuchaři, cukráři, sládkové (božstvo **Siraš**)
- ⇒ majordomus
- ⇒ *ša muḥḥi bīti* - starost o svatyni
- ⇒ číšníci
- ⇒ dveřníci
- ⇒ vozatajové, lodníci a chrámoví řemeslníci

administrativní personál

- ⇒ *šatammu* / guvernér chrámu
- ⇒ chrámový písař a pokladník chrámu

SLUŽBA BOHŮM - KULTOVNÍ OBŘADY

* *socha boha* (akk. *šalmu*)

⇒ v zásadě považována za božstvo

⇒ výroba velmi náročná

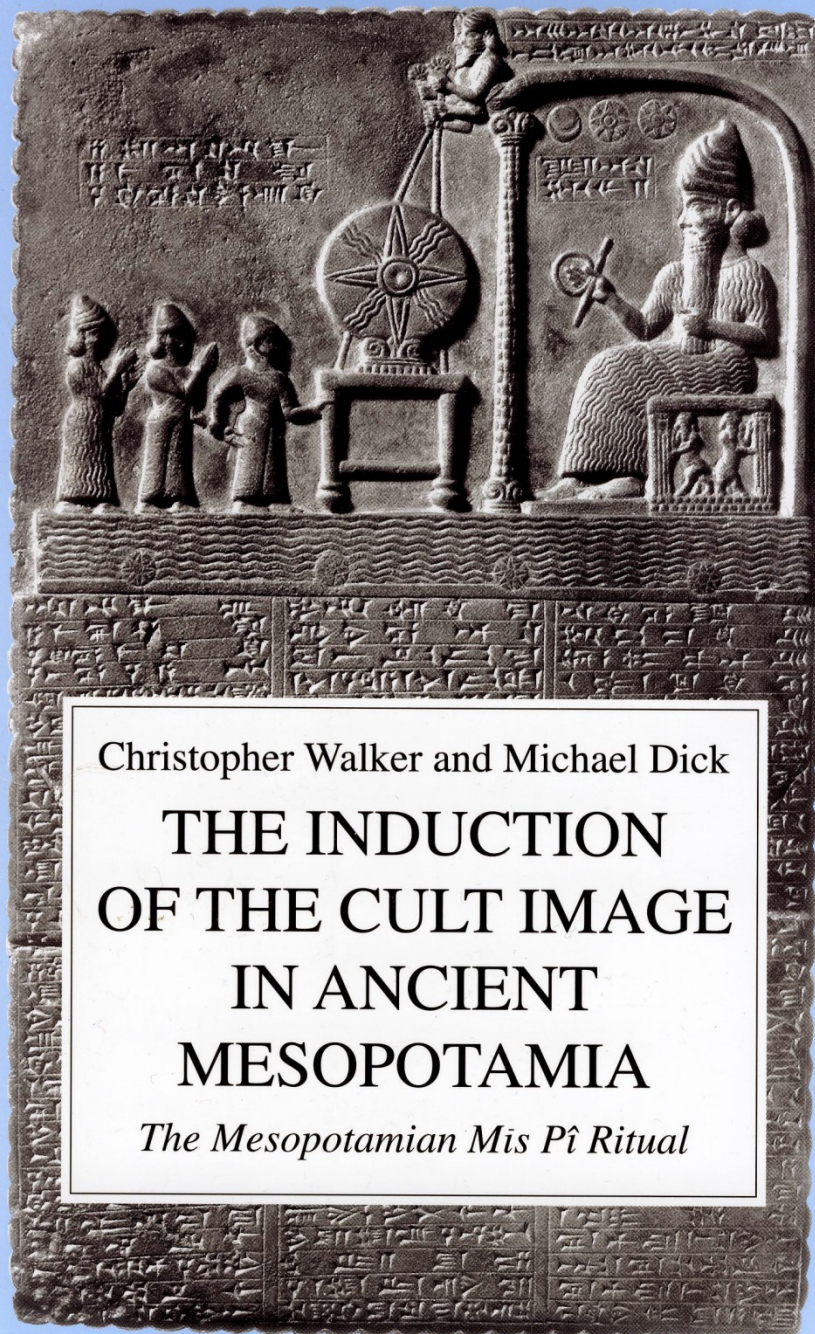
⇒ často ze vzácného dřeva a následně pokryta zlatem

⇒ rituál *omývání úst* (*mīs pî*) a *otevírání úst* (*pīt pî*)
- pod vedením kněze *āšipu*

⇒ poblíž *vodního toku* - opakování zrození prvních generací bohů **Tiāmatou** a **Apsûem**, sídlo boha moudrosti **Ey**

STATE ARCHIVES OF ASSYRIA LITERARY TEXTS

VOLUME I

Christopher Walker and Michael Dick

THE INDUCTION
OF THE CULT IMAGE
IN ANCIENT
MESOPOTAMIA

The Mesopotamian Mīs Pî Ritual

THE NEO-ASSYRIAN TEXT CORPUS PROJECT

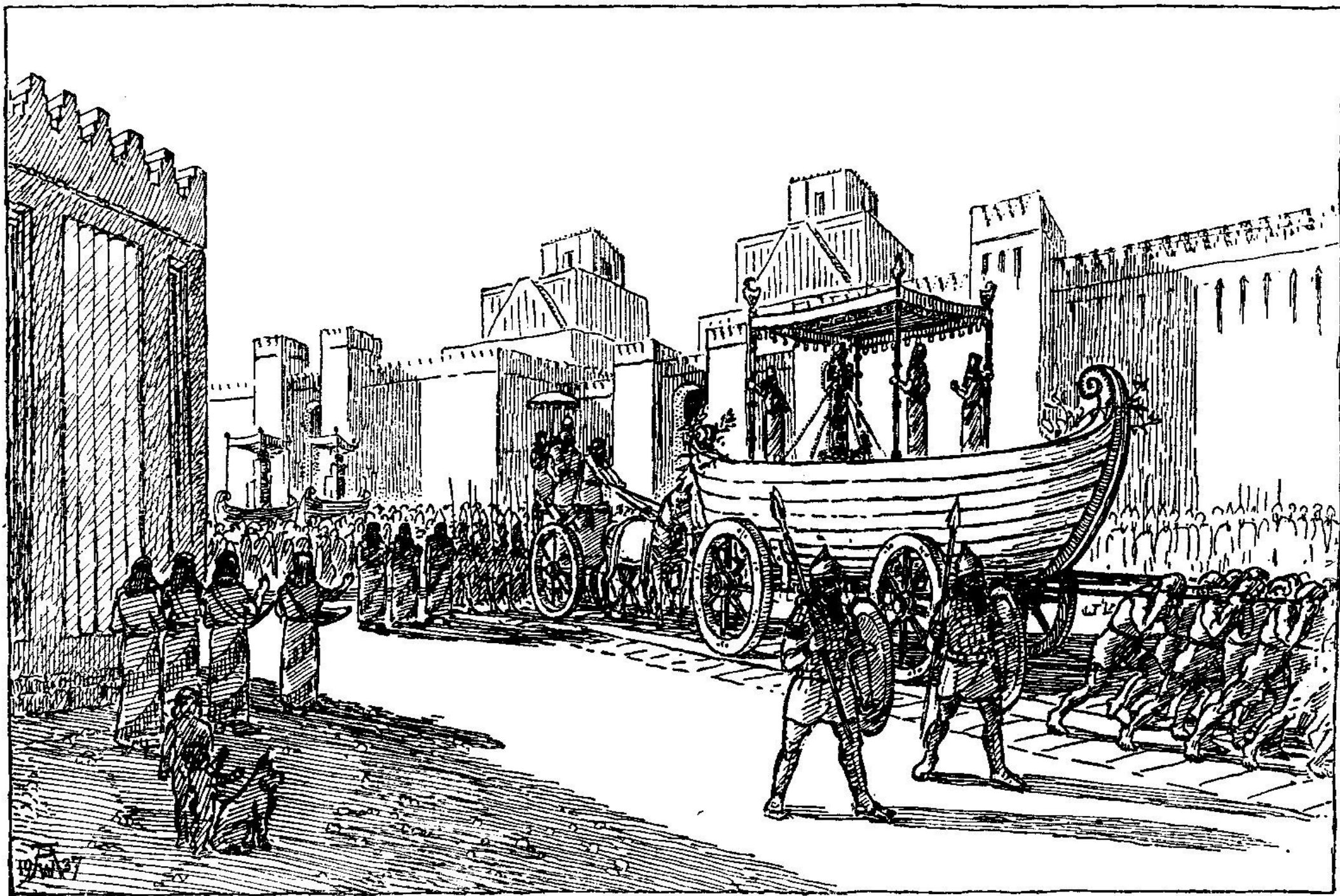

Abb. 21. Der Tarbaš nišê und die Götterprozession

SLUŽBA BOHŮM - KULTOVNÍ OBŘADY

- * se ***sochami božstev*** se zacházelo jako se skutečnou vysoce postavenou živou osobou
- * drahocenné oděvy, vzácné šperky
- * slavnostní koupele, hudební produkce

- * ***oběti*** (akk. ***zību***)
 - ⇒ božstvům předkládán jejich ***pokrm (tākultu, naptanu)***
 - ⇒ ***dvakrát*** denně – ráno a večer
 - ⇒ stůl a socha božstva po dobu stolování ***odděleny*** závěsem z vlněné nebo lněné látky
 - ⇒ „***zbytky***“ - poslány do paláce panovníkovi
 - ⇒ bohu pouze ***nejlepší kousky obětí*** - zbytek rozdělen mezi ***kněžstvo***

MEZOPOTAMSKÝ KALENDÁŘ

- * ve starších obdobích měl každý městský stát svůj ***vlastní kalendář svátků***
- * jednotlivá ***větší města*** měla ***své vlastní kalendáře***
- * rozdíly zcela nevymizely ani později

jména měsíců - od 3. tisíciletí př. n. l.

- * vztahovala se často k ***zemědělství*** a ***svátkům*** a ***slavnostem*** božstev

standardní mezopotamský kalendář

- * starobab. období - ***Samsu-iluna*** (1749-1712 př. n. l.)
- * ***1750-1500 př. n. l.*** - téměř celý Přední východ

STANDARDNÍ MEZOPOTAMSKÝ KALENDÁŘ

	Sum. názvy	Akk. názvy	Hebr. názvy
1.	ITI BARA ₂ .ZAG.GAR	<i>nisanu</i>	nysn (<i>nīsan</i> ; נִיסָן)
2.	ITI GU ₄ .SI.SA ₂	<i>ajaru</i>	‘yr
3.	ITI SIG ₄ .GA	<i>simānu</i>	syvn (<i>sīwān</i> ; סִינָן)
4.	ITI ŠU.NUMUN.NA	<i>du‘uzu (tam(m)uzu)</i>	tmvz
5.	ITI NE.IZI.GAR	<i>abu</i>	‘b
6.	ITI KIN. ^d INANNA	<i>ulūlu (elūlu)</i>	‘lvl (<i>elūl</i> ; אֵלּוּל)
7.	ITI DU ₆ .KU ₃	<i>tašrītu</i>	tšry
8.	ITI APIN.DU ₈ .A	<i>araḥsamna (markašan)</i>	mrḥšvn
9.	ITI GAN.GAN.NA	<i>kis(si)limu</i>	kslv (<i>kislev</i> ; כֶּסֶלֶו)
10.	ITI AB.BA.E ₃	<i>ṭebētu</i>	ṭbt (<i>ṭebet</i> ; טֵבֵת)
11.	ITI UDRA	<i>šabātu</i>	šbṭ
12.	ITI ŠE.KIN.KU ₅	<i>addaru</i>	‘dr (<i>adar</i> ; אֲדָר)

SVÁTKY

* každý *chrám* měl *svůj vlastní kalendář* slavností a rituálů

⇒ města tedy slavila svátky *v různých termínech*

svátky (sum. **EZEN**, akk. *isinnu*)

⇒ slavnosti opakované *každý rok* ve stejnou dobu

⇒ svátky konající se *každý měsíc* ve stejný den

⇒ slavnosti konané při nějaké *speciální příležitosti*

MEZOPOTAMSKÝ KALENDÁŘ

nisannu

* měsíc boha **Sîna**

* **novoroční slavnosti** v **Aššuru** i v **Babylónu**

⇒ během svátku **akītu** nejvyššího státního boha

* novoroční svátky (sum. **ZAG.MU**, akk. **zagmukku**)

⇒ vrcholem byl **posvátný sňatek**, který měl zajistit úrodu a blahobyt pro následující rok

⇒ ve 3. tis. př. n. l. - v chrámovém komplexu

Tummal v Nippuru

⇒ tradice později přenesena i do **Aššuru** a **Babylónu**

ajaru

* zasvěcený bohu **Eovi**, mimořádně **příznivý měsíc**

* posvátná svatba boha **Nabûa** s bohyní **Tašmētum** ve městě **Kalḫu**

MEZOPOTAMSKÝ KALENDÁŘ

simānu

- * zasvěcen **Sînovi**
- * „král symbolicky umisťoval cihlu do cihlové zeminy, aby započala výroba **cihel** na stavbu domů“

du'uzu (tam(m)uzu)

- * měsíc boha **Dumuziho**
- * začátek období, kdy se pozornost obracela k věcem posmrtným a k podsvětním božstvům
- * zpěv **nářků** a žalozpěvů

abu

- * obětování **mrtvým** a zahánění jejich duchů pomocí různých obřadů

ulūlu (elūlu)

- * „dílo elamské **Ištar**, bohyně jsou očišťovány v posvátné řece, mají své každoroční očišťování“

MEZOPOTAMSKÝ KALENDÁŘ

tašrītu

* v Aššuru i v Babylónu druhá (menší) slavnost *akītu* boha Marduka a Aššura

arahsamna

* zemědělské rituály

kissilimu

* závody v běhu (*lismu*)

tebētu

* měsíc hlavního svátku boha Anua

šabātu

* vzrostl počet rituálů spojených s koncem roku

addaru

* pokračovaly obřady spojené s koncem roku

MEZOPOTAMSKÝ KALENDÁŘ

svátky opakující se každý měsíc

- * dny v měsíci označeny podle jejich *pořadí od novoluní*
- * určité dny považovány za *příznivé* či *nešťastné*
- * pozornost věnována také dnům, kdy se objevil *měsíc v úplňku nebo novu*

Slavnost *akītu* v měsíci *nisannu*

Babylónie

* *akītu* **dvakrát v roce** - v *nisannu* (jaro) a v *tašrītu* (podzim)

2. den: velekněz předstoupil před Marduka v **Esagile**, sňal oponu a pronesl modlitbu

3. den: vytvořeny dvě sošky

4. den: recitace *Enūma eliš*, procesí z chrámu **Ezida** v **Borsippě** se sochou Nabûa

5. den: velekněz v chrámu odebral králi všechny odznaky panovnické moci, udeřil krále do obličeje, král musel odříkat kající text, velekněz poté vrátil králi odznaky moci, potvrdil jej ve funkci krále a opět jej udeřil do tváře

6. den: před sochou Nabûa sťaty a spáleny dvě sochy

8. den: bohové se shromáždili na Posvátném pahorku, aby určili osud, poté procesí do *bīt akīti*

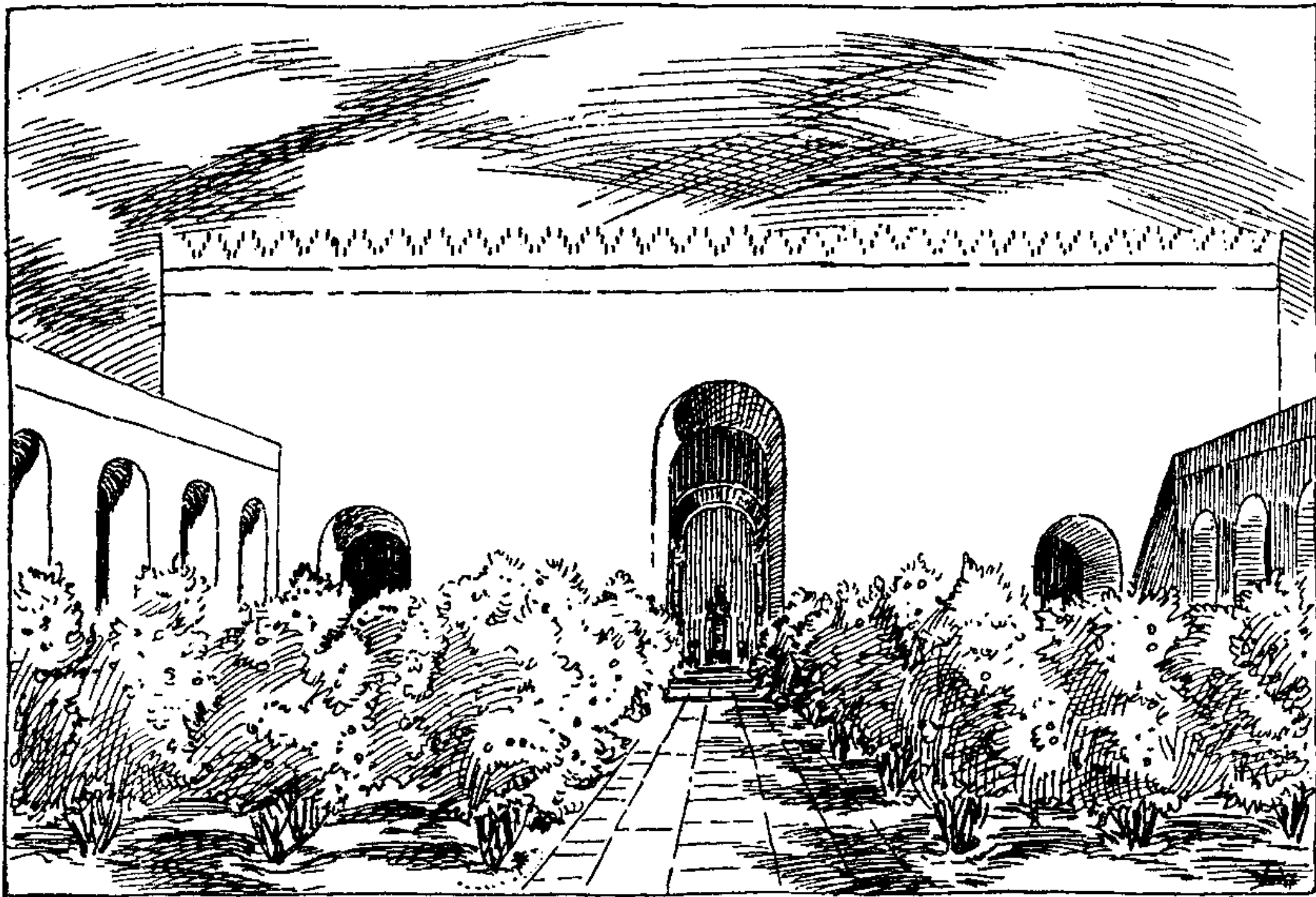
9.-11. den: rituál posvátného sňatku Marduka a Sarpanītu

11. den: Marduk se vrátil na Posvátný pahorek, aby znovu určil osud

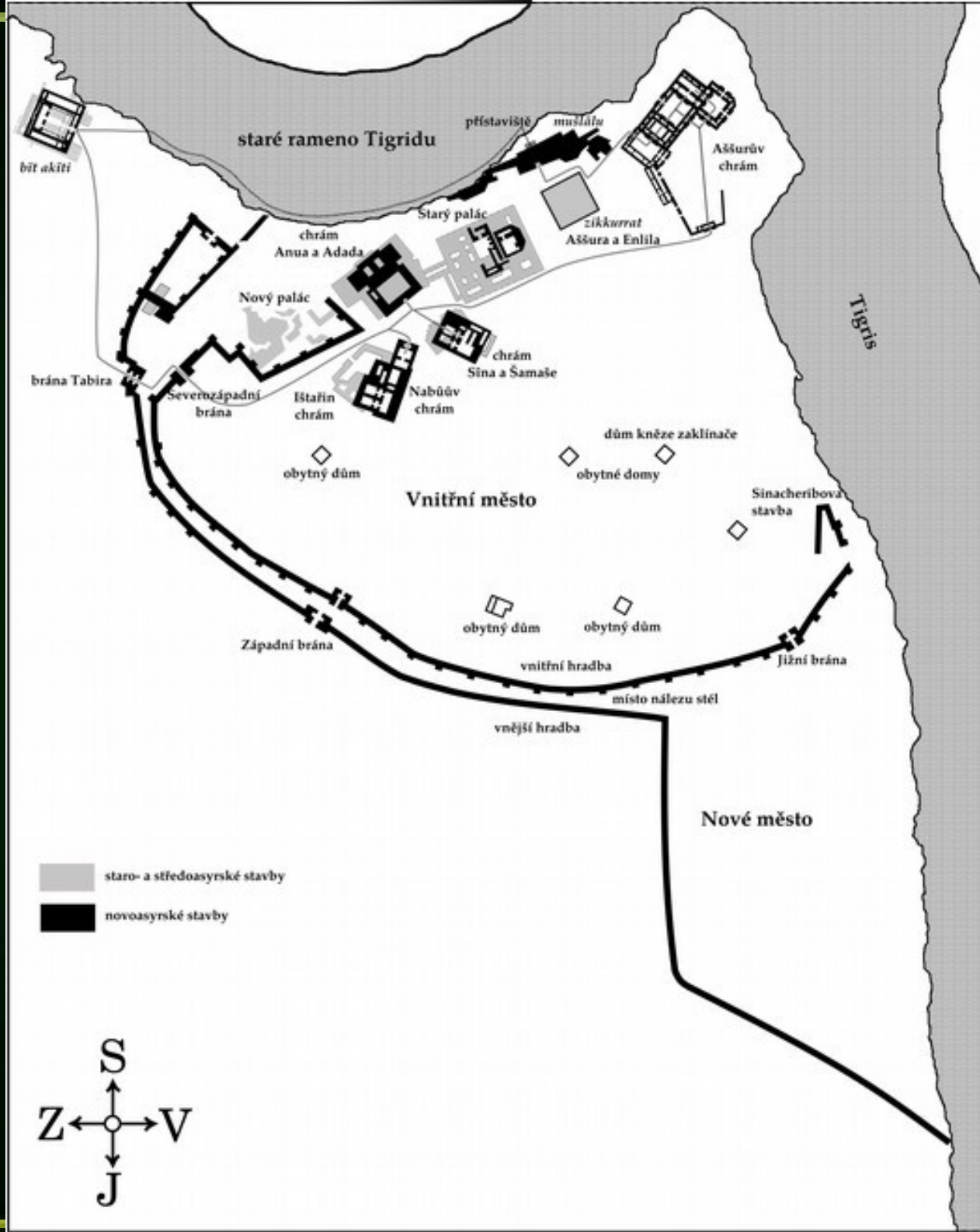
Slavnost *akītu* v měsíci *nisannu*

Asýrie

- * dvakrát v roce - v *nisannu* (jaro) a v *tašrītu* (podzim)
- * import z jižní **Mezopotámie**
- * *nisannu* - oslava nového roku a opětovného stvoření
- * od *středoasyrského období*
- * *asyrské pojetí* babylónského mýtu o stvoření světa
Enūma eliš

Rekonstrukce dvora *bīt akīti* (chrámu pro novoroční slavnosti) v Aššuru

Slavnost *akītu* v měsíci *nisannu*

Asýrie

- * v prvních *jedenácti* dnech měsíce *nisannu*
- * **2. den**: *procesí* z Aššurova chrámu, po vodě do *bīt akīti*
- * 3 dny *slavnost bohů* v zahradě dvora *bīt akīti* - přítomen *panovník*, který byl veleknězem boha Aššura
- * **8. den**: zřejmě návrat do chrámu

Asyrský mýtus o stvoření světa

- * Aššur ztotožněn s **Anšarem** (v některých verzích s Mardukem)
- ⇒ nadřazen **Mardukovi**

KONEC